

2.Γήρανση, υγεία και συντάξεις: Ενδεικτικά ευρήματα για την Ελλάδα και την Ευρώπη

Αντιγόνη Λυμπεράκη, Πλάτων Τήνιος και Θωμάς Γεωργιάδης

Η διαθεσιμότητα των στοιχείων του πρώτου κύματος του SHARE συνοδεύτηκε το 2005 με ένα 'Τόμο Πρώτων Αποτελεσμάτων'¹ στον οποίο τα μέλη των εθνικών ομάδων του SHARE παρουσίασαν μια πρώτη γνωριμία με την νεότευκτη έρευνα. Στον τόμο αυτό συμμετείχαν 71 ερευνητές από όλη την Ευρώπη, ενώ τα 49 κεφάλαια προσέφεραν σφαιρική εικόνα της έρευνας από θέματα μεθοδολογίας ως προσδοκίες και γνωστικές λειτουργίες. Η έκδοση αυτή παραμένει σημείο αναφοράς αφού δίδει ολοκληρωμένη εικόνα των δυνατοτήτων του SHARE. Η δημοσίευση εκείνη χρησιμοποίησε την πρωτόλεια έκδοση των στοιχείων (version 0), πριν ακόμη προχωρήσει το πλήρες καθάρισμα των στοιχείων, ενώ στο διάστημα που μεσολάβησε έχουν προστεθεί και τα στοιχεία της Γαλλίας και του Βελγίου που τότε δεν ήταν ακόμη διαθέσιμα.

Το παρόν κεφάλαιο σχολιάζει μερικά από τα ευρήματα που αναλύονται στον Τόμο Πρώτων Αποτελεσμάτων, αναπαράγοντας τις στατιστικές επεξεργασίες με χρήση της τελευταίας διαθέσιμης έκδοσης των στοιχείων το 2007 (όπως και τα λοιπά κεφάλαια αυτή είναι η version 2.0). Τα ευρήματα που σχολιάζονται στο κεφάλαιο αυτό επελέγησαν με κριτήριο το ενδιαφέρον για ένα Ελληνικό κοινό και τη συμπληρωματικότητα με τα λοιπά κείμενα του τόμου.

1. Ποια είναι τα άτομα ηλικίας 50+ στην Ευρώπη;

Η γνωριμία με το δείγμα αρχίζει με τα χαρακτηριστικά των πιο ηλικιωμένων ατόμων του δείγματος, ηλικίας άνω των 80. Ακολουθεί ανάλυση θεμάτων κατοικίας και ιδιοκατοίκησης και ανάλυση του μεγέθους της οικογένειας (παιδιά εν ζωή).

1.1 Τα χαρακτηριστικά των γηραιότερων ηλικιωμένων (80+ ετών)

Τα άτομα πάνω από 80 ετών συνιστούν μια ιδιαίτερη ομάδα με ξεχωριστά χαρακτηριστικά και ανάγκες. Σε έρευνες που αναφέρονται στο σύνολο του πληθυσμού το δείγμα αυτής της ηλικίας είναι τόσο μικρό που συνήθως δεν επιτρέπει διεξοδική μελέτη των χαρακτηριστικών τους. Τα ευρήματα του SHARE αποτελούν δίδουν για πολλές χώρες μια πρώτη ουσιαστική εικόνα²

Εξετάζοντας τη **σύνθεση του νοικοκυριού** των ατόμων 80+ διαπιστώνεται ότι στις Βόρειες χώρες η οικογένεια συνιστά το λιγότερο σύνηθες 'τύπο' νοικοκυριού, ενώ το ποσοστό που ζει σε μονομελές νοικοκυριό είναι υψηλότερο σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες του δείγματος (Πίνακας 1). Ειδικότερα, στη Σουηδία, τη Δανία και την Ολλανδία το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 80+ που διαμένει με την οικογένεια κυμαίνεται γύρω στο 2%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ιταλία ξεπερνά το 27% και στην Ισπανία πλησιάζει το 39%. Μέσα σε αυτή τη ξεκάθαρη διαφοροποίηση μεταξύ Βορρά και Νότου (αναφορικά με το πρότυπο διαμονής των ατόμων ηλικίας 80+) η Ελλάδα αποτελεί εξαίρεση: 62% ζουν σε μονομελές νοικοκυριό ενώ λιγότερο από το 8% στην Ελλάδα διαμένουν με την οικογένειά τους,

¹ Börsch-Supan, A., Brügiavini, A., Jürges, H., Mackenbach, J., Siegrist, J. and Weber, G. (eds) (2005), Health, Ageing and Retirement in Europe - First Results from the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe, MEA: Mannheim

² Andersen-Ranberg K., Petersen, I., Robine, J. and Christensen, K., 2005, Who are the oldest-old?

ποσοστό συγκρίσιμο με την Γερμανία παρά με τις χώρες της Μεσογείου. Η μάλλον αναπάντεχη αυτή κατάσταση αυτή πιθανόν ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα του κύματος αστυφιλίας των ετών 1950 1970, όταν τα παιδιά των σημερινών 80ρηδων άφησαν τους γονείς τους πίσω στα χωριά τους.

Πίνακας 1

Σύνθεση νοικοκυριού ατόμων ηλικίας 80+

Χώρα	Ζει μόνος /η	Ζει ως ζευγάρι	Ζει με την οικογένεια
SE	67,4%	30,6%	2,0%
DK	68,5%	28,9%	2,6%
NL	70,7%	27,2%	2,1%
DE	62,8%	27,9%	9,3%
BE	49,5%	36,6%	13,9%
FR	55,0%	35,5%	9,5%
AT	66,2%	20,7%	13,1%
CH	51,7%	40,6%	7,7%
ES	37,4%	24,1%	38,5%
IT	48,5%	24,3%	27,2%
GR	62,0%	30,2%	7,8%

Εξίσου ενδιαφέροντα ευρήματα προκύπτουν ως προς τη συμμετοχή των ατόμων ηλικίας 80+ σε **κοινωνικές δραστηριότητες**. Το ποσοστό συμμετοχής σε θρησκευτική τελετή ξεπερνά το 34% για τα άτομα ηλικίας 80+ στην Ελλάδα και είναι μακράν το υψηλότερο μεταξύ των χωρών του δείγματος. Αναφορικά με την οικογενειακή δικτύωση, μία ενδιαφέρουσα παρατήρηση –με ιδιαίτερη σημασία για τα πολύ ηλικιωμένα άτομα– συνδέεται με την παροχή φροντίδας από τα παιδιά: στην Ελλάδα παρατηρείται το υψηλότερο ποσοστό (47%) ατόμων ηλικίας 80+ που έλαβε βοήθεια από τα παιδιά τους (Πίνακας 2).

Πίνακας 2

Άτομα ηλικίας 80+: κοινωνική και οικογενειακή δικτύωση και υγεία

Χώρα	Συμμετοχή σε θρησκευτική τελετή	Παροχή βοήθειας σε οικογένεια ή φίλους	Λήψη βοήθειας από τα παιδιά	(%) ατόμων που δεν αντιμετωπίζει περιορισμούς σε δραστηριότητες, λόγω υγείας	
				Άνδρες	Γυναίκες
SE	8,3%	7,6%	38,2%	25,4%	10,6%
DK	6,8%	7,3%	29,4%	31,3%	16,3%
NL	4,9%	7,8%	25,1%	38,0%	16,7%
DE	9,7%	5,1%	46,1%	21,4%	7,8%
BE	3,9%	8,6%	32,3%	28,9%	15,9%
FR	7,3%	7,6%	36,0%	24,5%	12,3%
AT	19,7%	4,8%	26,6%	35,4%	16,4%
CH	14,2%	12,3%	19,3%	41,4%	22,2%
ES	12,2%	1,2%	21,5%	18,6%	10,9%
IT	0,9%	2,7%	23,4%	24,9%	9,3%
GR	34,5%	5,8%	47,0%	17,0%	4,6%

Αναφορικά με την **κατάσταση υγείας** των γηραιών ατόμων οι γυναίκες έχουν περισσότερο βεβαρημένη υγεία σε σύγκριση με τους άνδρες της ίδιας ηλικίας. Το ποσοστό των γυναικών που δεν αντιμετωπίζει δυσκολίες με τις καθημερινές δραστηριότητες (ADL, IADL) εμφανίζεται χαμηλότερο σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών σε όλες τις χώρες του δείγματος (Πίνακας 2). Για την περίπτωση της Ελλάδας, μόλις το 4% των γυναικών ηλικίας 80+ δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα με τις καθημερινές δραστηριότητες, ποσοστό το οποίο είναι το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών του δείγματος. Ανάλογη εικόνα προκύπτει και για την περίπτωση των ανδρών: μόλις το 17% δεν αντιμετωπίζει δυσκολίες με τις καθημερινές δραστηριότητες (και πάλι το χαμηλότερο ποσοστό μεταξύ των χωρών του δείγματος).

1.2 Στέγαση και συνθήκες διαμονής

Εδώ εξετάζονται θέματα που σχετίζονται με τη στέγαση των ατόμων ηλικίας 50+ στην Ευρώπη, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά σε ζητήματα όπως η ιδιοκατοίκηση και οι συνθήκες στέγασης³. Μία πρώτη αξιοσημείωτη επισήμανση έχει να κάνει με τα ευρήματα σχετικά με την έκταση της ιδιοκατοίκησης: για το σύνολο του πληθυσμού ηλικίας 50 ετών και άνω, η Ελλάδα εμφανίζει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό ιδιοκατοίκησης (83,9%) μεταξύ των χωρών του δείγματος (Πίνακας 3). Αναφορικά με τον τρόπο απόκτησης της κατοικίας, αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό ατόμων που απέκτησε την κατοικία με βοήθεια από την οικογένεια (βλέπε το κεφάλαιο με τίτλο “Ηλικιωμένοι στην Ευρώπη: Ιδιοκτησία και Αξία των Καθαρών Περιουσιακών Στοιχείων” των Μ. Νεκτάριου και Θ. Γεωργιάδη σε αυτό τον τόμο).

Πίνακας 3

Ιδιοκατοίκηση και αριθμός δωματίων ανά άτομο

Χώρα	(%) που ιδιοκατοικούν	Αριθμός δωματίων ανά άτομο (μέσος όρος)			
	Σύνολο 50+	Σύνολο 50+	50-64	65-74	75+
SE	49,9%	2,3	2,3	2,6	2,5
DK	60,2%	2,5	2,4	2,7	2,7
NL	54,7%	2,5	2,3	2,7	2,7
DE	49,1%	2,3	2,1	2,4	2,5
BE	78,5%	2,7	2,4	2,9	3,3
FR	71,0%	2,5	2,2	2,6	2,9
CH	50,9%	2,3	2,6	2,9	3,2
AT	56,1%	2,8	2,1	2,4	2,3
ES	86,5%	2,2	1,8	2,3	2,7
IT	74,1%	2,0	1,7	2,1	2,4
GR	83,9%	1,7	1,5	1,9	2,0

Ενώ τα ποσοστά ιδιοκατοίκησης εμφανίζονται υψηλότερα στις χώρες της Νότιας Ευρώπης σε σχέση με τις χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης και της Σκανδιναβικής, το αντίθετο ακριβώς συμβαίνει ως προς τον αριθμό των δωματίων που αναλογούν σε κάθε άτομο. Ειδικότερα, στην περίπτωση της Ελλάδας καταγράφεται η χαμηλότερη αναλογία αριθμού δωματίων ανά άτομο (1,7) μεταξύ των χωρών του δείγματος. Στην περίπτωση δε της πληθυσμιακής ομάδας 50-64 ετών η αναλογία αριθμού δωματίων ανά άτομο στην Ελλάδα εμφανίζεται ακόμη χαμηλότερη (μόλις 1,5). Αναμφισβήτητα, στα παραπάνω αποτελέσματα αποτυπώνεται εμμέσως η επίδραση της συμβίωσης των παιδιών με τους γονείς τους στο

³ Kohli, M., Kunemund, H. and Zahle, T., 2005, Housing and Living Arrangements.

ίδιο νοικοκυριό για περισσότερα χρόνια στις χώρες της Νότιας Ευρώπης σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης.

1.3 Μεγάλες ή μικρές οικογένειες; Αριθμός παιδιών που βρίσκονται στη ζωή.

Αν στρέψουμε την προσοχή μας στο μέγεθος της οικογένειας (όχι με την έννοια του νοικοκυριού αλλά με αυτήν του αριθμού των παιδιών⁴) ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια εικόνα που ίσως ξαφνιάζει: Στις πρώτες θέσεις (με το μεγαλύτερο αριθμό παιδιών) βρίσκεται η Ισπανία (όπως ίσως αναμενόταν) μαζί με χώρες, όμως, όπως η Ολλανδία, η Σουηδία, η Δανία και η Γαλλία, δηλαδή χώρες που δεν προκαλούν συνειρμούς «ισχυρής οικογένειας» (Πίνακας 4). Αντίθετα η Ελλάδα και η Ιταλία βρίσκονται χαμηλά στην κατάταξη (8^η η Ιταλία, 9^η η Ελλάδα) με τελευταία τη Γερμανία (στην 11^η θέση). Για να καταλάβουμε τις τάσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη έχει ενδιαφέρον να εξετάσουμε την εικόνα του μεγέθους οικογένειας μεταξύ των επιμέρους ηλικιακών ομάδων. Στην Ελλάδα, ο μέσος αριθμός παιδιών των ατόμων ηλικίας 50-64 ετών εκτιμάται στο 1,80 και είναι σαφώς χαμηλότερος σε σχέση με τον αντίστοιχο των ατόμων 65-74 ετών (1,94) καθώς και των ατόμων 75+ ετών (2,08). Ανάλογη τάση φθίνοντα αριθμού παιδιών στις πιο νέες γενεές παρουσιάζει η Ιταλία (η οποία είναι πολύ κοντά στο πρότυπο της Ελλάδας), καθώς και η Ολλανδία. Η σύγκριση των αριθμών παιδιών μεταξύ ηλικιακών ομάδων δείχνει την πρόοδο της «δημογραφικής μετάβασης» προς πρότυπα οικογένειας με μικρότερα παιδιά: Οι γηραιότεροι στον Νότο έχουν σημαντικά περισσότερα παιδιά από τα άτομα 50-64 (όταν είχε αρχίσει ήδη η μεγάλη μείωση στην γονιμότητα).

Πίνακας 4

Αριθμός παιδιών (μέσος όρος), ανά ηλικιακή ομάδα

Χώρα	Σύνολο 50+ ετών	50-64 ετών	65-74 ετών	75+ ετών
SE	2,26	2,32	2,29	2,09
DK	2,19	2,15	2,30	2,19
NL	2,32	2,14	2,58	2,54
DE	1,82	1,70	2,02	1,84
BE	2,11	1,97	2,30	2,19
FR	2,20	2,27	2,25	2,00
CH	2,05	1,98	2,18	2,07
AT	1,85	1,88	1,93	1,69
ES	2,30	2,21	2,41	2,36
IT	1,95	1,82	2,06	2,13
GR	1,90	1,80	1,94	2,08

2. Υγεία

Το θέμα της υγείας καλύπτεται από 6 κείμενα αυτού του τόμου. Αρα ο σχολιασμός του ΤΠΑ ασχολείται με πτυχές που δεν καλύφθηκαν από τους Έλληνες ερευνητές του τόμου αυτού.

⁴ Martinez-Granado, M. and Mira, P., 2005, The Number of Living Children.

2.1 Παχυσαρκία

Η παχυσαρκία είναι ένας παράγοντας κινδύνου για την υγεία που αναφέρεται όλο και περισσότερο. Ο Πίνακας 5 δείχνει ότι το πρόβλημα συνολικά είναι χειρότερο στην Νότια Ευρώπη, αλλά κυρίως για τις γυναίκες. Στο σύνολο του δείγματος 21,2% των γυναικών στην Ελλάδα έχουν Δείκτη Μάζας σώματος σε επίπεδα που τις κατατάσσουν ως παχύσαρκες, ένα ποσοστό που το υπερβαίνουν μόνο οι Ισπανίδες (αλλά όχι οι Ιταλίδες). Αντίθετα στους άνδρες τα σκήπτρα κατέχει η Ισπανία μαζί με την κεντρική Ευρώπη (Βέλγιο, Αυστρία). Είναι ενδιαφέρον ότι στους άνδρες το ποσοστό παχυσαρκίας μειώνεται με την ηλικία, πράγμα που δεν ισχύει με τις γυναίκες.

Πίνακας 5

(%) ατόμων με προβλήματα παχυσαρκίας (BMI>30 kg/m²)

Χώρα	Σύνολο 50+		50-64 ετών		65+	
	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
SE	12,9%	13,9%	15,2%	14,2%	10,0%	13,6%
DK	14,1%	12,7%	15,3%	13,4%	12,2%	12,0%
NL	13,0%	16,3%	14,0%	17,0%	11,4%	15,6%
DE	16,8%	17,2%	15,4%	16,0%	18,6%	18,1%
BE	18,8%	17,1%	21,7%	16,9%	15,6%	17,2%
FR	14,8%	15,4%	15,8%	16,4%	13,6%	14,6%
CH	13,0%	12,1%	14,0%	12,6%	11,4%	11,6%
AT	17,8%	19,0%	21,1%	22,9%	13,4%	15,3%
ES	19,5%	23,4%	20,5%	23,4%	18,5%	23,3%
IT	15,8%	17,4%	16,8%	17,8%	14,6%	17,0%
GR	16,3%	21,2%	18,4%	20,8%	14,0%	21,5%

2.2 Δύναμη χειρολαβής

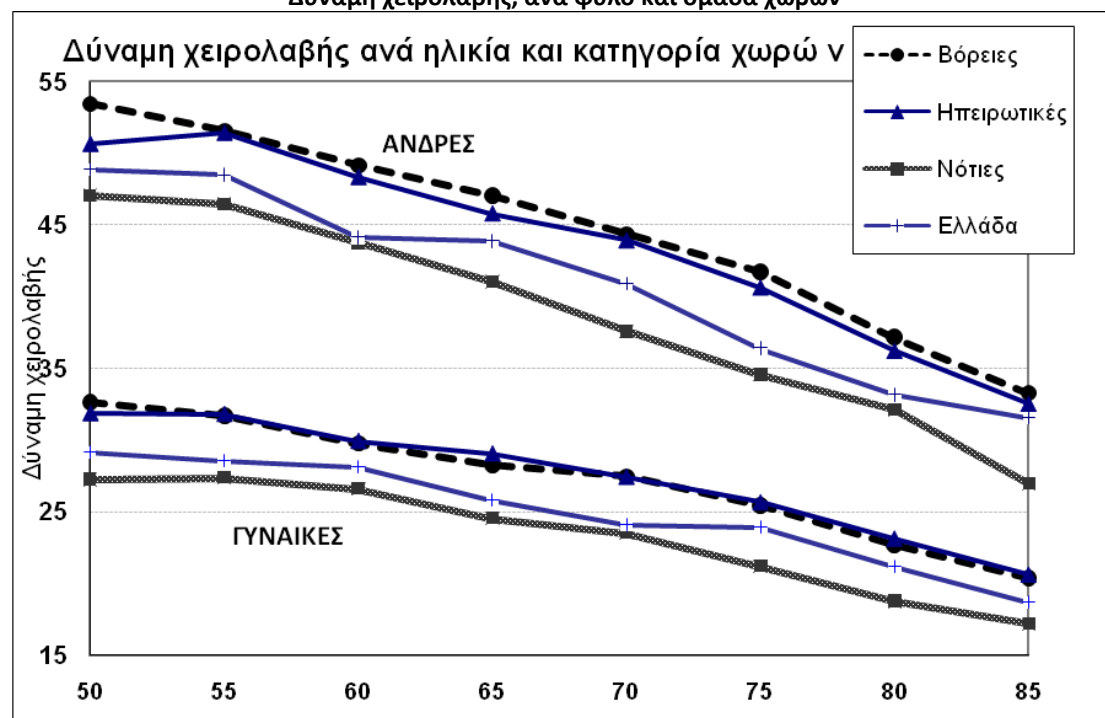
Ενα από τα πιο αναπάντεχα ευρήματα του SHARE έχει να κάνει με μια έντονη διαφοροποίηση μεταξύ Βορρά και Νότου στην φυσική κατάσταση. Είναι γνωστό ότι υπάρχει μια φθίνουσα σχέση μεταξύ ηλικίας και δύναμης χειρολαβής. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία (που προέρχεται κυρίως από χώρες του Βορρά) η δύναμη χειρολαβής παρέχει τη δυνατότητα πρόβλεψης των πιθανοτήτων επιβίωσης σε ατομικό επίπεδο. Για τον λόγο αυτό το SHARE περιέχει ως τμήμα της δειγματοληψίας και την μέτρηση της δύναμης χειρολαβής με την χρήση ενός ειδικού δυναμόμετρου που είχαν μαζί τους οι ερευνητές.

Τα αποτελέσματα που εμφανίζονται στο Διάγραμμα 1 δείχνουν μια μεγάλη και συστηματική διαφορά (σε όλες τις ηλικίες και στα δύο φύλα) μεταξύ του Βορρά, του Κέντρου και του Νότου της Ευρώπης. Το εύρημα αυτό έχει ακόμη περισσότερο ενδιαφέρον αν λάβει κανείς υπόψη ότι το προσδόκιμο επιβίωσης είναι υψηλότερο στον Νότο. Φαίνεται δηλαδή ότι στο Νότο οι ηλικιωμένοι ζουν μεν περισσότερο, αλλά σε χειρότερη φυσική κατάσταση από ότι στην υπόλοιπη Ευρώπη. Εξίσου ενδιαφέρον είναι ότι, αν εξετάσουμε την Ελλάδα ξεχωριστά, ακολουθεί μεν την Νότια Ευρώπη αλλά είναι αισθητά καλύτερα, μια παρατήρηση που ισχύει και για τα δύο φύλα.

Το εύρημα αυτό αναπαράγεται σε όλες σχεδόν τις μετρήσεις υγείας (αν και όχι με τόση μεγάλη σαφήνεια) όσο στην περίπτωση της δύναμης χειρολαβής. Το ενδιαφέρον στην περίπτωση αυτή, σε αντίθεση με το ίδιο εύρημα στην, λόγου χάριν, αυτοαναφερόμενη υγεία, είναι ότι δεν «φιλτράρουν» την διαφορά κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες,

όπως το «στυλ απάντησης». Το εύρημα του χάσματος Βορρά-Νότου παραμένει συνεπώς από τα πιο ενδιαφέροντα και δυσεξήγητα ευρήματα του SHARE.

Διάγραμμα 1
Δύναμη χειρολαβής, ανά φύλο και ομάδα χωρών

3. Κοινωνική και Οικογενειακή Δικτύωση

Το SHARE αναδεικνύει διαφορές και στους οικογενειακούς δεσμούς. Το τμήμα αυτό αναλύει πρώτα τη διαγενεακή συγκατοίκηση και τη συχνότητα επαφών μεταξύ γονέων και παιδιών. Μετά εξετάζονται η τακτική υποστήριξη μέσω χρηματικών μεταβιβάσεων, αλλά και οι κληρονομίες και γονικές παροχές.

3.1 Δομή της οικογένειας, εγγύτητα και συχνότητα επαφής

Τα ευρήματα για τη διαγενεακή συγκατοίκηση⁵ και για την εγγύτητα γονιών και παιδιών αναδεικνύουν σημαντικές διαφορές (Πίνακας 6). Ενώ το ποσοστό των γονιών που διαμένει στο ίδιο νοικοκυριό ή στο ίδιο κτίριο μαζί με κάποιο από τα παιδιά τους δεν υπερβαίνει το 17% στις Σκανδιναβικές (16,7% στη Σουηδία και 16,2% στη Δανία), το αντίστοιχο ποσοστό στις χώρες της Νότιας Ευρώπης προσεγγίζει, ή ξεπερνά, το 60% (62,2% στην Ιταλία, 56,1% στην Ισπανία και 57,7% στην Ελλάδα). Τέλος, οι χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης, βρίσκονται στο ενδιάμεσο μεταξύ των Σκανδιναβικών χωρών και των χωρών της Νότιας Ευρώπης, καθώς το ποσοστό των γονιών που διαμένουν στο ίδιο νοικοκυριό ή στο ίδιο κτίριο με κάποιο από τα παιδιά τους κυμαίνεται μεταξύ 28% και 37%.

Πίνακας 6

Εγγύτητα γονιών προς το κοντινότερο παιδί (%)

⁵ Kohli, M., Künemund, H. and Lüdicke, J., 2005, Family Structure, Proximity and Contact.

Χώρα	Ίδιο νοικοκυριό	Ίδιο κτίριο	Λιγότερο από 1 χλμ.	Μεταξύ 1 – 25 χλμ.	Περισσότερο από 25 χλμ.
SE	15,8	0,9	14,9	43,9	24,5
DK	13,8	2,4	13,8	46,7	23,3
NL	22,8	0,8	18,9	45,4	12,1
DE	20,7	14,3	13,1	33,2	18,7
BE	25,8	2,3	20,3	42,5	9,1
FR	26,8	2,1	12,6	34,3	24,2
CH	27,2	7,0	12,7	37,0	16,1
AT	22,3	15,0	14,1	33,0	15,6
IT	51,2	11,0	12,8	19,0	6,0
ES	51,2	4,9	20,5	15,8	7,6
GR	42,3	15,4	14,4	17,8	10,1

Ανάλογη διαφοροποίηση μεταξύ Βορρά και Νότου προκύπτει και ως προς τη συχνότητα επαφών ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά (Πίνακας 7). Στις Σκανδιναβικές χώρες ένας στους τρεις γονείς έχει καθημερινή επαφή με κάποιο από παιδιά τους, την ίδια στιγμή που το αντίστοιχο ποσοστό στις χώρες της Νότιας Ευρώπης ξεπερνά το 60% (στην Ελλάδα ανέρχεται στο 69,5% και είναι το υψηλότερο μεταξύ των χωρών του δείγματος).

Πίνακας 7

Συχνότητα επαφής με το παιδί με το οποίο γίνεται η πιο συχνή επαφή (%)

Χώρα	Καθημερινά	Μερικές φορές την εβδομάδα	Μία φορά την εβδομάδα ή κάθε δύο εβδομάδες	Μία φορά το μήνα ή λιγότερο συχνά	Ποτέ
SE	34,4	43,9	19,2	1,9	0,6
DK	32,4	39,5	24,1	3,3	0,7
NL	35,0	44,0	17,6	2,4	1,0
DE	36,8	34,9	21,9	5,1	1,3
BE	41,5	36,2	18,3	2,8	1,2
FR	32,0	37,0	24,2	5,9	0,9
CH	27,9	35,2	29,9	5,9	1,1
AT	41,6	30,7	20,4	6,2	1,1
IT	68,0	22,1	6,5	2,5	0,9
ES	61,5	24,9	10,3	2,6	0,7
GR	69,5	22,4	7,1	0,8	0,2

3.2 Χρηματικές Μεταβιβάσεις

Οι οικογενειακές σχέσεις αφορούν επίσης χρηματικές μεταβιβάσεις, δηλαδή χρηματικά ποσά που λαμβάνουν και δίνουν τα άτομα ηλικίας 50+ στην Ευρώπη. Ορισμένες από τις

βασικές διαπιστώσεις⁶ που προκύπτουν από την εξέταση των χρηματικών ροών από και προς τα άτομα του δείγματος της έρευνας SHARE (Πίνακας 8) συνοψίζονται ως ακολούθως:

Πρώτον, η υποστήριξη μέσω τακτικών χρηματικών μεταβιβάσεων αξίας 250 ευρώ και άνω (εντός ή εκτός του νοικοκυριού) τους τελευταίους 12 μήνες αναδεικνύεται συνήθης πρακτική στην Ελλάδα, καθώς οι Έλληνες /ίδες εμφανίζουν τόσο το υψηλότερο ποσοστό (36,5%) των ατόμων που *παρείχε* χρηματική μεταβίβαση, όσο και το υψηλότερο ποσοστό ατόμων που *έλαβε* αντίστοιχες χρηματικές μεταβιβάσεις (11,2%) μεταξύ των χωρών του χρήματος. Δεύτερον, εστιάζοντας στο δείγμα των ατόμων που *έλαβε* αυτού του είδους χρηματικές μεταβιβάσεις, διαπιστώνεται ότι στην Ελλάδα το 66% αυτών των μεταβιβάσεων προέρχονται από τα παιδιά, το υψηλότερο στο δείγμα. Οι δύο διαπιστώσεις αυτές υποδηλούν ότι ο χαρακτήρας της οικογενειακής δικτύωσης στην Ελλάδα περιλαμβάνει επίσης υποστήριξη μέσω χρηματικών μεταβιβάσεων με αμφίδρομες ροές (από τους γονείς προς τα παιδιά και αντίστροφα) σε τέτοια κλίμακα μάλιστα ώστε η Ελλάδα να ξεχωρίζει.

Εξετάζοντας τις κατανομές των δώρων μεγάλης αξίας και κληρονομιών⁷ (η ερώτηση αυτή αναφέρεται σε δώρο που έγινε οποτεδήποτε), προκύπτουν δύο παρατηρήσεις με ενδιαφέρον για την Ελλάδα: Πρώτον, στην Ελλάδα περίπου ένα στα τέσσερα νοικοκυριά (24%) δηλώνει ότι έχει κληρονομήσει ή έχει λάβει δώρο μεγάλης χρηματικής αξίας, αναλογία η οποία κατατάσσει την Ελλάδα περίπου στην μέση της σχετικής κατάταξης των χωρών του δείγματος. Δεύτερον, σε όλες τις χώρες του δείγματος τα άτομα που δέχθηκαν κληρονομίες τις δέχθηκαν κυρίως από τους γονείς τους. Στην περίπτωση της Ελλάδας, το ποσοστό των ατόμων που δέχθηκε κληρονομιά ή δώρο ανάλογης αξίας από γονείς φτάνει στο 64,6% και είναι πάλι περίπου στο μέσο της σχετικής κατάταξης. Σε κάθε περίπτωση, ο Πίνακας 9 δείχνει ότι οι κληρονομίες και γονικές παροχές συνθέτουν μια ψηφίδα της συνολικής εικόνας της οικονομικής κατάστασης αυτών των ηλικιών που είναι σημαντικό να μην αγνοείται.

Πίνακας 8

Χρηματικές μεταβιβάσεις και κληρονομίες

Χώρα	Χρηματικές Μεταβιβάσεις αξίας >250 ευρώ ¹			Κληρονομίες ή δώρα αξίας >5000 ευρώ ²	
	Έδωσαν	Έλαβαν	εκ των οποίων από τα παιδιά:	Έλαβαν	Εκ των οποίων από τους γονείς:
SE	35,8	6,3	20,8	37,3	57,0
DK	30,5	7,4	9,4	34,7	65,4
NL	25,2	3,0	32,4	25,1	57,8
DE	35,4	7,1	41,5	27,2	66,1
BE	26,2	2,9	28,7	39,3	62,9
FR	25,1	3,5	26,5	22,9	68,5
CH	32,8	5,6	38,3	45,4	67,8
AT	31,2	9,1	21,0	16,4	65,8
IT	26,3	5,4	60,5	16,4	72,1
ES	11,3	4,7	24,1	16,9	64,8
GR	36,5	11,2	66,2	24,0	64,6

Σημειώσεις: ¹ Αξίας 250 ευρώ και άνω, κατά το τελευταίο έτος εντός ή εκτός νοικοκυριού

² Αξίας >5000 ευρώ που ελήφθη οποτεδήποτε

⁶ Attias-Donfut, C., Ogg, J. and Wolff, F., 2005, Family Support.

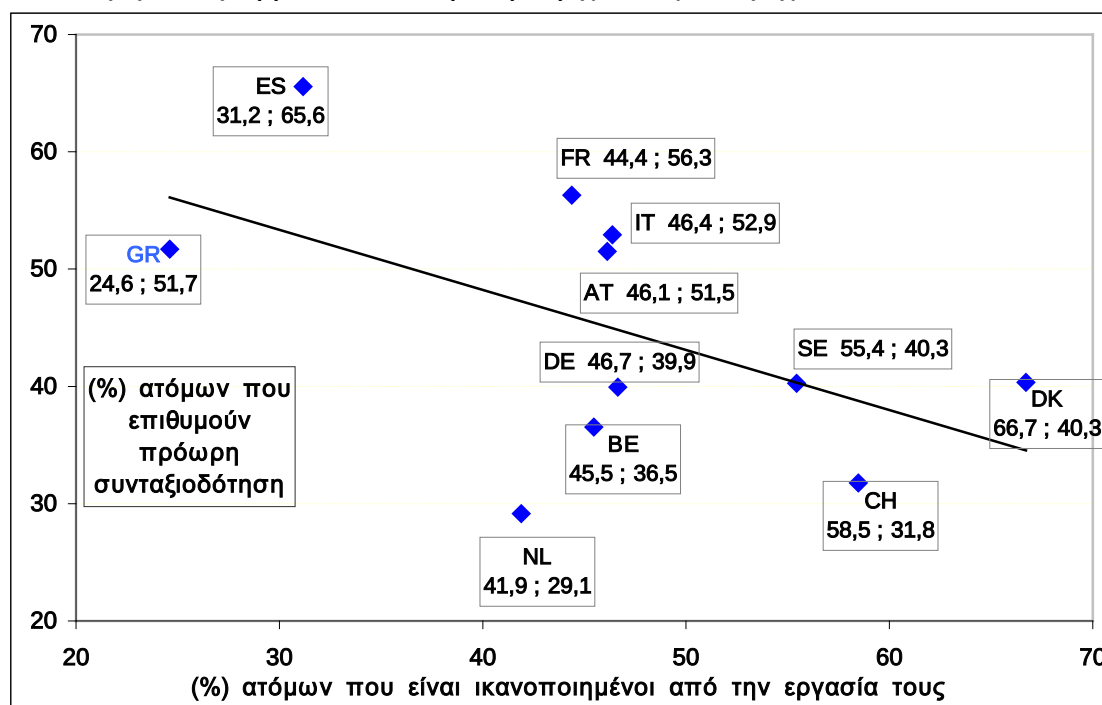
⁷ Jürges, H., 2005, Gifts, Inheritances and Bequest Expectations.

4. Εργασία και Συνταξιοδότηση

Το θέμα της εργασίας και της διαδικασίας μετάβασης από την ενεργό ζωή στη συνταξιοδότηση αποτελεί πρωταρχικό σκοπό στόχευσης του SHARE. Για τον λόγο αυτό αρχίζει τη συλλογή πληροφοριών από την ηλικία των 50 ετών, μια ηλικία κατά την οποία η πλειοψηφία των Ευρωπαίων εργαζομένων είναι πλήρως ενσωματωμένοι στην εργασία. Η έρευνα αποπειράται να εξετάσει τις σχέσεις αυτών των ατόμων προς την εργασία τους και την ικανοποίησή τους εκεί, τις απόψεις τους για την συνταξιοδότηση και τις προοπτικές που διαγράφονται για το μέλλον τους.

Διάγραμμα 2

Ικανοποίηση από την εργασία και επιθυμία πρόωρης συνταξιοδότησης

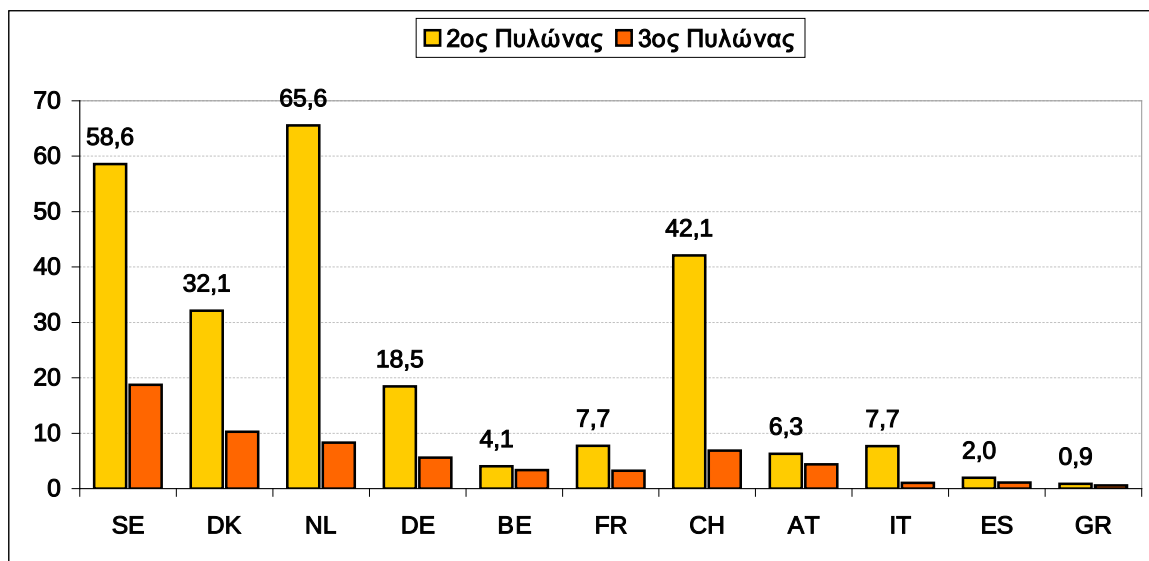
Το Διάγραμμα 2 συσχετίζει τις απαντήσεις εργαζομένων στην ερώτηση 'αν θα επιθυμούσατε να συνταξιοδοτηθείτε από την εργασία σας όσο το δυνατόν ενωρίτερα', με την ικανοποίηση από την εργασία τους⁸. Η ισχυρότατη αρνητική συσχέτιση είναι ορατή για γυμνού οφθαλμού. Σε χώρες με μικρή εργασιακή ικανοποίηση (Ελλάδα, Ισπανία) υπάρχει η μεγαλύτερη 'τάση φυγής' από την εργασία προς τη συνταξιοδότηση, αλλά και αντιστρόφως (Δανία, Ελβετία). Η Ελλάδα έχει το χαμηλότερο ποσοστό εργασιακής ικανοποίησης αλλά και ένα υψηλό ποσοστό πρόθεσης εγκατάλειψης της εργασίας (η οποία, σημειωτέον θα ήταν υψηλότερη αν δεν υπήρχαν οι αυτοτελώς απασχολούμενοι).

Στον τομέα των συντάξεων στο δείγμα του SHARE εμφανίζεται ανάγλυφο το χάσμα μεταξύ

⁸ Η ερώτηση διατυπώνεται ως εξής: *Συνολικά, συνεκτιμώντας τα καλά και τα κακά είμαι γενικά ικανοποιημένος/η με την εργασία μου. Θα λέγατε ότι συμφωνείτε απόλυτα, συμφωνείτε, διαφωνείτε ή διαφωνείτε απόλυτα;*

Διάγραμμα 3

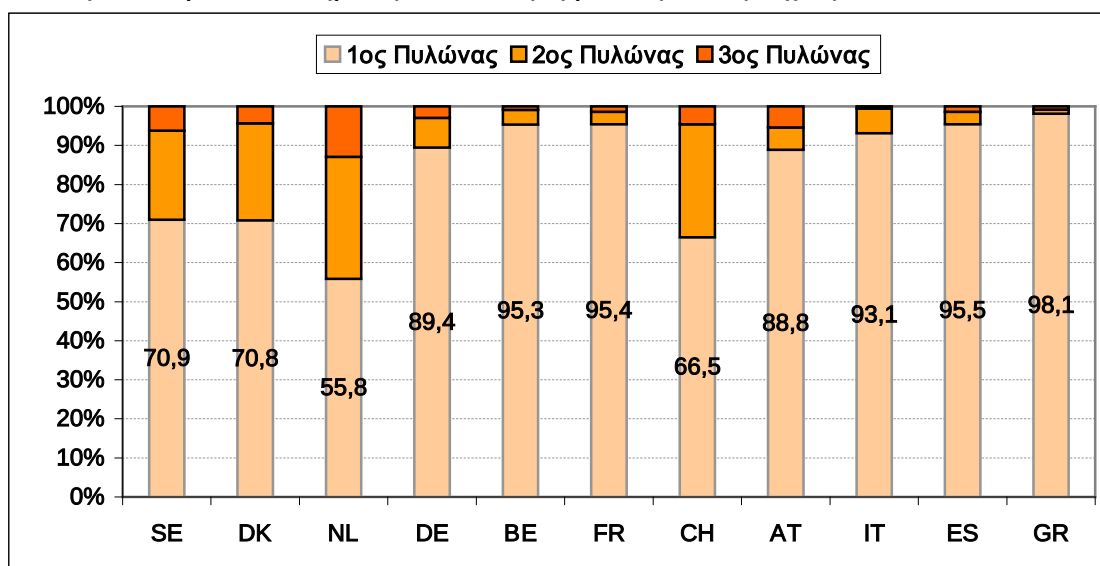
Κάλυψη (%) δεύτερου και τρίτου πυλώνα στα άτομα που έχουν συνταξιοδοτηθεί

χωρών όπου το συνολικό εισόδημα από συντάξεις προέρχεται από μείγμα πηγών και αυτών όπου το σύστημα επαφίεται αποκλειστικά στις κρατικές συντάξεις⁹. Το Διάγραμμα 3 αναφέρει τη συχνότητα είσπραξης συντάξεων από τον 2^ο πυλώνα (επαγγελματική κεφαλαιοποιητική σύνταξη) και τον 3^ο πυλώνα (ατομική συμπληρωματική σύνταξη, συνήθως αντίστοιχη με ασφάλεια ζωής). Στο δείγμα αυτό των συνταξιούχων το 100% έχουν συντάξεις του πρώτου κρατικού πυλώνα. Οσον αφορά τον δεύτερο πυλώνα ξεχωρίζουν οι περιπτώσεις της Ολλανδίας, Σουηδίας, Ελβετίας και Δανίας όπου το ποσοστό που λαμβάνουν τέτοια σύνταξη κυμαίνεται μεταξύ 30% και 66%. Στην Ισπανία και Ελλάδα οι μορφές σύνταξης αυτές είναι πρακτικά άγνωστες, ενώ η διείσδυσή τους σε χώρες όπως η Γαλλία και Βέλγιο είναι πολύ μικρή – κάτω του 10%.

Διάγραμμα 4

Σύνθεση του ατομικού εισοδήματος από συντάξεις για τους συνταξιούχους

⁹ Brunner, J., Riess, C. and Winter-Ebmer, R., 2005, Public and Private Pension Claims

Το Διάγραμμα 4 που αναφέρει από τι συναπαρτίζεται το συνολικό εισόδημα από συντάξεις αναδεικνύει τον συμπληρωματικό χαρακτήρα των μη κρατικών πυλώνων. Σε όλες τις περιπτώσεις, ακόμη και εκεί όπου έχει επεκταθεί η μη κρατική προστασία περισσότερο, οι κρατικές συντάξεις απορροφούν πολύ περισσότερο από το ήμισυ της συνολικής συνταξιοδοτικής δαπάνης, στην δε Ελλάδα και Ισπανία στην ουσία το σύνολο.